

LBRIS | We know
books

Tratat de gramatică a Limbii Române

Corneliu Dimitriu

2

Sintaxa

INSTITUTUL EUROPEAN
2002

Cuprins

XIII. Sintaxa

§116. Definirea sintaxei.....	857
§117. Cuvîntul; realizările cuvîntului în limba română.....	858
§118. Îmbinarea cuvintelor în unități sintactice; modelul clasic de sintaxă și modele românești de gramatică generativ-transformaționale.....	874

XIV. Unitățile sintactice

§119. Propoziția	902
§120. «Conținutul» propoziției.....	909
§121. Clasificarea propozițiilor după «scopul comunicării».....	934
§122. Structura generală a propoziției.....	953
§123. Propoziția bimembră.....	954
§124. Propoziția monomembră. Propoziții verbale și propoziții nominale – puncte de vedere.....	964
§125. Partea de propoziție – definire.....	983
§126. Funcțiile pe care le poate îndeplini partea de propoziție – puncte de vedere	997
§127. Opinia proprie în legătură cu partea de propoziție	1016
§128. Fraza – definire («conținutul»)	1018
§129. Felul propozițiilor din frază (propozițiile principale)	1023
§130. Felul propozițiilor din frază (propozițiile secundare)	1035
§131. Propoziția intermediară explicativă.....	1039
§132. Regentul și propoziția subordonată (la nivelul frazei)	1047
§133. Tipurile/modelele de fraze.....	1063
§134. Substitutul de propoziție/frază.....	1066
§135. Baza frazei.....	1089
§136. <i>Textul</i> – unitate sintactică	1092
§137. Comparație între unitățile sintactice <i>necesare</i> în gramatica românească de tip clasic	1105
§138. Sînt necesare și alte unități sintactice în afară de propoziție, parte de propoziție, frază, «substitut» și text?	1108

XV. Raporturile sintactice

§139. Conceptul de <i>raport sintactic</i>	1122
§140. Raportul sintactic de inerență.....	1147
§141. Raportul sintactic de coordonare.....	1161
§142. Raportul sintactic de subordonare.....	1187
§143. Raportul sintactic mixt.....	1196

§144. Raportul sintactic explicativ.....	1203
§145. Raportul sintactic de dublare.....	1208
§146. Raportul sintactic de incidență.....	1227

XVI. Funcțiile sintactice

§147. Concepte de funcție sintactică	1243
§148. Funcția sintactică de subiect (ca parte de propoziție).....	1254
§149. Propoziția subiectivă.....	1276
§150. «Substitutul de propoziție» subiectivă.....	1285
§151. Funcția sintactică de predicat (în propoziție).....	1286
§152. Propoziția predicativă.....	1325
§153. «Substitutul de propoziție» predicativă.....	1328
§154. Acordul predicatului (propoziției) cu subiectul (propoziției)	1329
§155. Funcția sintactică de atribut – conceptul.....	1341
§156. Atributul adjectival.....	1344
§157. Atributul nominal.....	1348
§158. Propoziția atributivă.....	1360
§159. «Substitutul de propoziție» atributivă.....	1362
§160. Clasificări ale unităților sintactice cu funcția de atribut	1362
§161. Complementul – generalități.....	1374
§162. Funcția sintactică de complement direct (în propoziție).....	1377
§163. Propoziția completivă directă.....	1384
§164. «Substitutul de propoziție» completivă directă.....	1387
§165. Funcția sintactică de complement intern.....	1387
§166. Funcția sintactică de complement de agent (în propoziție).....	1393
§167. Propoziția completivă de agent.....	1395
§168. Funcția sintactică de complementul indirect (în propoziție).....	1397
§169. Propoziția completivă indirectă.....	1405
§170. Circumstanțialul – generalități.....	1406
§171. Funcția sintactică circumstanțial de loc (în propoziție).....	1409
§172. Propoziția circumstanțială de loc.....	1411
§173. Funcția sintactică circumstanțialul de timp (în propoziție).....	1412
§174. Propoziția circumstanțială de timp.....	1414
§175. Funcția sintactică circumstanțialul de mod (în propoziție).....	1418
§176. Propoziția circumstanțială de mod.....	1423
§177. Funcția sintactică de circumstanțial de măsură (în propoziție).....	1426
§178. Propoziția circumstanțială de măsură.....	1427
§179. Funcția sintactică de circumstanțial conclusiv	1428
§180. Funcția sintactică de circumstanțial de cauză (în propoziție).....	1429
§181. Propoziția circumstanțială de cauză.....	1431
§182. Funcția sintactică de circumstanțial de scop (în propoziție).....	1435
§183. Propoziția circumstanțială de scop.....	1436
§184. Funcția sintactică de circumstanțial consecutiv.....	1439
§185. Funcția sintactică de circumstanțial de mijloc (în propoziție).....	1441

§186. Propoziția circumstanțială de mijloc.....	1442
§187. Funcția sintactică de circumstanțial de relație (în propoziție).....	1443
§188. Propoziția circumstanțială de relație.....	1446
§189. «Substitutul de propoziție» circumstanțială de relație.....	1449
§190. Funcția sintactică de circumstanțial condițional (în propoziție).....	1449
§191. Propoziția circumstanțială condițională.....	1451
§192. «Substitutul de propoziție» condițională.....	1453
§193. Funcția sintactică de circumstanțial comparativ (în propoziție).....	1453
§194. Propoziția circumstanțială comparativă.....	1456
§195. Funcția sintactică de circumstanțialul sociativ (în propoziție).....	1458
§196. Propoziția circumstanțială sociativă.....	1459
§197. Funcția sintactică de circumstanțial concesiv (în propoziție).....	1460
§198. Propoziția circumstanțială concesivă.....	1461
§199. Funcția sintactică de circumstanțial opozițional (în propoziție).....	1466
§200. Propoziția circumstanțială opozițională.....	1468
§201. «Substitutul de propoziție» circumstanțială opozițională.....	1469
§202. Funcția sintactică de circumstanțial cumulativ (în propoziție).....	1470
§203. Propoziția circumstanțială cumulativă.....	1471
§204. «Substitutul de propoziție» circumstanțială cumulativă.....	1472
§205. Funcția sintactică de circumstanțial de excepție (în propoziție).....	1474
§206. Propoziția circumstanțială de excepție.....	1477
§207. «Substitutul de propoziție» circumstanțială de excepție.....	1478
§208. Funcția sintactică de fr atribut circumstanțial/completiv (conceptul)...	1478
§209. Atributul circumstanțial/completiv (în propoziție).....	1489
§210. Propoziția atributivă circumstanțială/completivă.....	1491
§211. Funcția sintactică de apozitie – conceptul.....	1493
§212. Apozitia (ca parte de propoziție).....	1518
§213. Propoziția apozitivă.....	1521
§214. Fraza apozitivă.....	1530
§215. Substitutul de propoziție/frază apozitivă.....	1530
XVII. Caracteristici sintactice cu distribuție largă	
§216. Topica.....	1532
§217. Continuitatea/discontinuitatea.....	1538
§218. Afirmatia și negația.....	1549
<i>Bibliografie</i>	1557
<i>Indice</i>	1585
<i>Izvoare</i>	1596

<i>Postfață</i> (GES, 1982).....	1599
<i>În loc de postfață</i>	1601

XIII

SINTAXA

§116. **Sintaxa** este a doua secțiune a gramaticii clasice, care are ca obiect de studiu îmbinarea cuvintelor în **unități sintactice**, acestea (*unitățile sintactice*) implicînd – în afara «detaliilor» (*topica, continuitatea/discontinuitatea, afirmația și negația*) – **raporturile sintactice și funcțiile sintactice** (vezi §118, raporturile sintactice, funcțiile sintactice, *passim*).

NOTĂ. Există și alte modalități de definire a sintaxei, de obicei spunîndu-se că sintaxa este partea gramaticii care cuprinde regulile de îmbinare a cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în frază (vezi *Gram. Acad.*, II, p. 7, *Avram, Gram.* II⁴⁶¹, p. 299, ș.a.; pentru indicații bibliografice și unele comentarii, vezi GRS, p. 9, ș.u.). Dezavantajul acestei modalități de definire îl vedem într-o anumită inconsecvență, al cărei rezultat constă în faptul că – luîndu-se în considerație numai două unități sintactice (*propoziția și fraza*) – se ignoră alte unități sintactice, atît din cele unanim recunoscute în gramatica clasică mai veche (*partea de propoziție*), cît și din cele acceptate ca indispensabile în gramatica clasică mai nouă (*substitutul de propoziție/frază, textul*). Prin generalizarea pe care am făcut-o în definiția de lucru de mai sus – în care am notat doar că sintaxa, ca parte a gramaticii clasice, se preocupă de *îmbinarea cuvintelor în unități sintactice, fără nominalizarea unităților sintactice* – am urmărit să obținem o formulare care să nu fie în dependență de *numărul și de denumirea* unităților sintactice admise *la un moment dat*.

Interpretînd definiția de lucru pe care am dat-o sintaxei, subliniem că acceptarea *sintaxei ca o parte a gramaticii* presupune admiterea modelului clasic⁴⁶² de gramatică, în cadrul cărui model morfologia vizează modificările formale (în sensul flexiunii) ale cuvintelor, iar sintaxa îmbinările de cuvinte (în sensul unităților

⁴⁶¹ Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1997.

⁴⁶² Considerăm că importanța prezintă *nu* alegerea unui anumit model de gramatică (gramatică clasică, gramatică generativ-transformațională etc), ci *proprietatea* modelului ales pentru atingerea scopului propus. În ceea ce ne privește, urmărind descrierea taxinomială a fenomenului gramatical în general și – în volumul de față – a celui sintactic în special, sîntem preocupați (cum am arătat și în §1) de punerea în lumină a unui sistem care să permită o analiză *fără rest* și, în măsura posibilului, *fără inconsecvențe și contradicții*.

sintactice). Această diviziune – din necesități de analiză – nu este însă rigidă, ceea ce înseamnă că uneori nu se poate face o grupare riguroasă a faptelor de limbă în *morfologice și sintactice*: *cazul* la substantiv, de exemplu, vizînd modificările formale (adică flexiunea), ar trebui încadrat la faptele morfologice; în limba română, însă, substantivele nearticulate masculine și neutre la singular și plural și cele feminine la plural au de regulă cîte o singură formă pentru toate cazurile (vezi capitolul despre substantiv); ca urmare, la aceste substantive *cazul* nu se (poate) recunoaște după flexiune, ci se identifică după funcție, iar aceasta depinde de *îmbinarea de cuvinte* în care apare substantivul respectiv. În consecință, așa cum la morfologie se studiază *mai ales* modificările formale ale cuvintelor, fără a se ignora «contextul», tot la fel la sintaxă se cercetează *mai ales* **îmbinările de cuvinte**, avîndu-se în vedere și flexiunea.

§117. Un alt element din definiția de lucru a sintaxei care necesită comentarii este acela de *îmbinare de cuvinte*, care depinde de controversatul termen de *cuvînt*⁴⁶³. Admițînd (vezi §4, §11, *passim*) că prin *cuvînt*, ca **prototip**, se poate înțelege *segmentul fonic principal accentuat, izolabil prin pauze în limbajul natural și transmițînd în regulă generală o informație semantică, gramaticală (morfologică, sintactică), logică (afirmația, negația) și/sau stilistică*, găsim că majoritatea realităților (cele fonetice, lexicale, morfologice și sintactice) avute în vedere la **prototipul cuvîntului** sînt variate, ceea ce impune ideea de subcategorizare [vezi și clasificarea făcută de E. Coșeriu – prezentată succint în §4 –, care grupează cuvintele în *lexematice*, dotate cu sens și lexical, și categorial (substantivele, adjectivele, verbele, adverbele), *categorematiche*, dotate cu sens numai categorial (pronumele, unele adverbe) și *morfematice*, dotate cu sens instrumental (prepoziția, conjuncția, adverbele de afirmație și de negație)]. În acest sens, adică pentru a pune în lumină varietatea realizărilor *cuvîntului în actul vorbirii*, unde apare și **prototipul cuvîntului**, aflat, însă, prin excelență, în dicționare, gramatici și alte lucrări de lingvistică, utilizăm patru *sintagme terminologice* pe care le prezentăm în continuare (vezi și *supra, passim*), toate avînd ca nucleu termenul *cuvînt* cu accepția prototipului acestei realități a limbii, sintagme grupate în două perechi, după cum cuvintele au în vedere – unele – nivelele considerate teoretic *obiective* ale limbii (fonetica, lexicul, morfologia, sintaxa), iar altele, numărul unităților reprezentînd prototipul cuvîntului. Prima pereche de sintagme terminologice cuprinde:

– *cuvîntul fonetico-lexical*, care – vizînd în mod deosebit nivelele fonetic și lexical – trimite la *corpul sonor/grafic unic (în momentul actual al limbii) al cuvîntului* (principal accentuat și izolabil prin pauze în limbajul natural) și care *de obicei transmite informație* (semantică, gramaticală, logică, stilistică: *mamă, pe, nu, le din le are cu...*), iar *rarisim este lipsit de informație*, cum se întîmplă cu *hapciu*, de exemplu, din *sînt gripat* și – **hapciu** (=imitare aproximativă a strănutului) – *totuși plec în excursie* (vezi cap. IX, XII, *passim*);

⁴⁶³ Pentru indicații bibliografice și unele comentarii, vezi TLG, p. 226-228, *Grawr, Introd.* (1972), p. 174, P. Zugun, *The concept on the Word*, AUI, XXII, 1976, p. 5 sqq., MDL și DDL, s.v. *mot*, DȘL, s.v., *cuvînt*.

– *cuvîntul morfosintactic* care – avînd în vedere mai ales nivelul sintactic⁴⁶⁴, interdependent principal cu nivelul morfologic (cu flexiunea realizată pozitiv sau negativ) – trimite prin excelență la *funcția*⁴⁶⁵ *cuvîntului*, sintactică și/sau de marcă (morfologică, sintactică, logică, cu implicații expresive cuantificate), funcție ce poate fi concretizată în:

– *un cuvînt morfosintactic* reprezentat printr-*un cuvînt fonetico-lexical*: în *merge și cîntă*, de exemplu, fiecare din cuvintele morfosintactice *merge, cîntă*, cu flexiunea sintetică realizată pozitiv, îndeplinește *funcția sintactică* de predicat, iar cuvîntul morfosintactic *și* (cu flexiunea realizată negativ, adică este neflexibil) are *funcția de marcă* raportuală;

– *un cuvînt morfosintactic* reprezentat prin *două cuvinte fonetico-lexicale*: în *din aceștia au fost peste tot*, de exemplu, fiecare dintre cuvintele morfosintactice *din aceștia, au fost, peste tot* (avînd funcțiile sintactice de subiect, predicat și circumstanțial) are în structură cîte două cuvinte fonetico-lexicale, unul constituindu-se în *bază* și celălalt în *anexă* (*din aceștia, au fost, peste tot*);

– *un cuvînt morfosintactic* reprezentat prin *trei cuvinte fonetico-lexicale*: în *va fi răcit din cauză că a fost frig*, de exemplu, cuvintele morfosintactice *va fi răcit, din cauză că, a fost frig* – cu funcțiile sintactice de predicat (primul și ultimul) și de marcă a subordonării în frază (al doilea) – conțin, fiecare, cîte trei cuvinte fonetico-lexicale, principal și aici unul constituindu-se în *bază* și celelalte două în *anexe* (*va+fi+răcit; din+cauză+că; a+fost+frig*) etc; numărul cuvintelor fonetico-lexicale dintr-*un cuvînt morfosintactic* poate fi – în aceleași condiții ca mai sus (adică unul fiind în principiu *bază* și celelalte *anexă*) – și de *patru* (un predicat verbal pasiv afirmativ ca *va fi fost văzut*), de *cinci* (un subiect/complement etc ca *Facultatea de Istorie și Filozofie*, un predicat verbal pasiv negativ ca *nu va fi fost văzut*), de *șase* (un predicat verbal perifrastic de felul *se urcă părul în vîrfurile capului*) sau chiar mai multe (dar asta rar), fără a depăși, *probabil*, cifra de cincisprezece.

⁴⁶⁴Punînd un accent *deosebit* pe nivelul sintactic, *Zugun, Cuvîntul* apreciază că „într-o propoziție dată, există atîtea cuvinte cîte părți de propoziție sînt exprimate ori subînțelese” și, ca urmare, cuvîntul este „ansamblul morfemelor lexicale și gramaticale din care este formată o parte de propoziție” (p. 175).

⁴⁶⁵Notăm și faptul că, astfel conceput, cuvîntul morfosintactic se deosebește de ceea ce Ecaterina Teodorescu, *Grup funcțional* («Collegium», Iași, 1, 1985, p. 39-42) numește „grup funcțional”, în care grup – existînd **un determinant nominal** și unul, „eventual” mai mulți **determinanți atributivi** în cadrul propoziției (**fiecare PAGINĂ era adnotată** etc) – există și **două sau mai multe funcții numai sintactice și numai de subiect/complement** etc (pentru «determinat») și **numai de atribut** (pentru «determinant»); după părerea noastră, însă, admiterea «grupului funcțional» la nivelul propoziției în sensul arătat mai sus – dacă o considerăm profitabilă – ar obliga, *pentru consecvență*, la admiterea «grupului funcțional», cu «determinat» nominal și la nivelul frazei – (*m-am născut în satul ÎN CARE AU TRĂIT PĂRINȚII MEI*), precum și la admiterea «grupului funcțional» cu «determinat» verbal la nivelul propoziției și al frazei (*X se desparte DE Y/DE CINE NU-I PLACE* etc).

În cea de a doua pereche terminologică privitoare la realizările cuvîntului în actul vorbirii încadrăm:

– *cuvîntul sintetic*, care – indiferent de proveniență (mai exact, de numărul *inițial* de cuvinte fonetico-lexicale din structură) – *are astăzi un singur corp sonor/grafic* cu *caracteristicile generale* ale prototipului cuvîntului, dar și ale cuvîntului fonetico-lexical și ale cuvîntului morfosintactic reprezentat printr-un singur cuvînt fonetico-lexical, și anume, primește (în afara flexiunii analitice și/sau mixte, dacă acestea există) un singur accent, este delimitabil prin pauze în limbajul natural și de obicei transmite informație obiectivă semantică, gramaticală și/sau logică (*floare/floarea, botgros/botgrosul, trei/treizeci, în/împotriva, că/fiindcă, nu* etc), foarte rar fiind lipsit de informație (*hapciu*, ca imitație aproximativă a strănutului, *cucurigu*, ca imitație aproximativă a cîntecului cocoșului etc);

– *îmbinarea de cuvinte stabilă/în curs de a deveni stabilă*, subcategorizabilă în *cuvîntul perifrastic* și *cuvîntul cu determinare obligatorie*, care îmbinare de cuvinte – conținînd (în afara flexiunii analitice și/sau mixte, dacă acestea există) minimum două cuvinte sintetice neaglutinate – transmite (la fel cu cuvintele morfosintactice reprezentate prin două sau mai multe cuvinte fonetico-lexicale) de obicei informație semantică și/sau gramaticală ori logică (*ciuboșica-cucului, Banca Comercială Română, dulce-amărui, o mie nouă sute nouăzeci și nouă, a bate cîmpii, cîine-cîinește, nici că, pînă la, de pe la, în ceea ce privește, pentru că, pe lîngă că* etc) și foarte rar este lipsită de informație (*la-la-la* pentru cîntatul fără cuvinte, *pu-pu-pup* pentru imitarea cîntecului pupezei etc).

**

Lăsînd la o parte definiția prototipului de cuvînt, care definiție trimite la *caracteristicile generale* ale acestei realități lingvistice, caracteristici în principiu *comune* tuturor *realizărilor cuvîntului* în actul vorbirii, subliniem – ceea ce mai sus am notat doar în treacăt – că la fiecare din cele patru concepte circumscrise conceptului de *prototip al cuvîntului* și numit cu sintagmele terminologice de *cuvînt fonetico-lexical*, *cuvînt morfosintactic*, *cuvînt sintetic* și *îmbinare de cuvinte stabilă/în curs de a deveni stabilă* (*cuvîntul perifrastic* și *cuvîntul cu determinare obligatorie*) există, pe lîngă *caracteristicile comune*, și *caracteristici necomune, individualizatoare*, care justifică aceste concepte și sintagmele terminologice corespunzătoare. Astfel, la **cuvîntul fonetico-lexical** interesează faptul că în dialogul interuman vorbitorul produce un flux sonor/grafic (concret) de dimensiuni variabile, în cadrul căruia există *principlal* atîtea cuvinte cîte accente – care cad obligatoriu pe vocale – sînt sau, altfel spus, accentul (repetăm, care există *principlal*) indică existența unui cuvînt, al cărui corp sonor/grafic concret poate fi reprezentat sau numai printr-o vocală accentuată (*á venit, ó văd* etc), sau printr-un corp sonor/grafic de dimensiuni mai mari, în care obligatoriu există *o singură* vocală accentuată: oxitonul *măseá*, paroxitonul *másă*, proparoxitonul *flúture*

Excepțiile în privința accentuării obligatorii a *unei* vocale dintr-un cuvînt sînt puține și de feluri diferite. Interesează aici, pe de o parte, *cuvintele fără nici un accent*, reprezentate prin segmente sonore/grafice care întotdeauna (pronumele în acuzativ *l* dintr-un context ca *l-a văzut*) sau prin accident (de exemplu, *c* din *c-un chitic, tot calic*) **nu (mai) conțin vocale**, dar în fonetică sintactică se asociază obligatoriu cu o vocală accentuată (vezi contextele date imediat mai sus). Fără nici un accent sînt și *cuvintele monosilabe conținînd o singură vocală*, dar numai cînd aceste cuvinte *urmează* unui alt cuvînt ce poartă accentul: *văzînd-o, spúne-i, fóst-a* etc [cînd cuvintele monosilabe reprezentate prin vocale (*o, i, a*) preced cuvîntul/cuvintele cu care se asociază, atunci primesc și ele accent: *ó vede, í sé spune, á fóst* etc, de la această regulă abătîndu-se doar **semivocala** *i* cînd precede o vocală, accentul primindu-l atunci aceasta din urmă: *i-a spus* etc]. De asemenea fără nici un accent sînt și *cuvintele monosilabe cuprinzînd o vocală și cel puțin încă un element sonor/grafic* (*am, se, vor, veți* etc), dar tot numai cînd *urmează* unui alt cuvînt ce poartă accentul: *auzít-am, gîndîndu-se, vení-vor/veți* etc (ca și mai sus, cînd aceste cuvinte monosilabe *preced* cuvîntul accentuat, atunci primesc și ele accent: *ám auzít, sé gîndéște, vór/véți veni* etc). Pe de altă parte, excepțiile în privința accentuării obligatorii a *unei* vocale dintr-un cuvînt apar la *cuvintele sintetice cu flexiunea analitică sau mixtă* (vezi §7), care *cuvinte sintetice sînt însoțite* – în flexiunea analitică și mixtă – de unul sau mai multe *cuvinte-flectiv* ce pot conține fiecare (în condițiile indicate mai sus) cîte un accent, de unde rezultă că aceste feluri de cuvinte pot avea *două sau mai multe accente*: *ám auzít, vór fi citînd, ár fi fóst văzút* etc. În sfîrșit, pe de altă parte, excepțiile în privința accentuării obligatorii a *unei* vocale se întîlnesc la *îmbinările de cuvinte stabile/în curs de a deveni stabile* (*cuvintele perifrastice și cuvintele cu determinare obligatorie*) care, indiferent de felul flexiunii, au atîtea accente cîte cuvinte fonetico-lexicale (*propriu-zise sau flective*) conțin în structură: *báte cíTMmpii, vérdé dé Paris, tráge mița dé coádă, nú vá fi fóst văzút, íTMn ceea ce privește fáptul căTM* etc. Din aceste structuri (*existente în limbă*) vizînd accentuarea, *sînt cuvinte fonetico-lexicale numai segmentele sonore/grafice care au un singur accent*, la segmentele sonore/grafice lipsite de accent calitatea de cuvînt rezultînd dintr-o altă caracteristică generală a prototipului cuvîntului, anume, din posibilitatea *teoretică* de izolare a acestor segmente prin pauze în limbajul natural.

Corpul sonor/grafic – accentuat (*măseá, măsă, flúture, á din a fost, sé din se gîndește, dé din verde de Paris, cá^á din în ceea ce privește fáptul că* etc) sau, ca excepții, neaccentuat (*l* din *l-a văzut, c* din *c-un chitic, o* din *auzînd-o, i* din *i-a spus* etc) – al tuturor cuvintelor fonetico-lexicale este izolabil prin pauze în cel puțin un tip de context *din limbajul natural* (nu interesează așadar aici metalimbajul, pentru că teoretic specialistul poate izola prin pauze orice element sonor/grafic dintr-un flux oarecare: *tatălui*, de exemplu, permite izolarea fonemelor *t-a-t-ă-l-u-i*, a silabelor *ta-tă-lui* etc); această izolare a cuvîntului fonetico-lexical prin pauze *în limbajul natural* poate fi pusă în evidență *uneori* și prin intercalarea unor alte cuvinte în cadrul fluxului sonor/grafic dat: *o vede>o TOT vede, a venit>a MAI venit, se aude>se ȘI aude* etc; *alteori*, însă, izolarea cuvîntului fonetico-lexical în limbajul natural rezultă doar din tipurile de structuri în care apare, la acestea adăugîndu-se și informația transmisă, care *există la majoritatea* cuvintelor (vezi mai sus): *l*, de exemplu, poate apărea într-o

structură ca I-A *auzit* (combinat cu un auxiliar), ca *auzindu-l* (combinat cu un gerunziu), ca I-Apucă/apucă-l (combinat cu un indicativ cu început/final vocalic) etc, în toate aceste structuri trimițînd *indirect* la numele unei entități masculine/neutre la singular acuzativ etc.

Caracteristicile de natură fonetică și lexicală ale cuvîntului fonetico-lexical prezentate mai sus se întîlnesc și la **cuvîntul sintetic**, la care, însă, interesează în mod special (adică în afara posibilei flexiuni analitice și/sau mixte) o caracteristică de altă natură, anume, **cîte cuvinte fonetico-lexicale aglutinate sînt cuprinse într-un cuvînt fonetico-lexical actual**. Din acest punct de vedere, se disting cîteva situații, una dintre acestea fiind reprezentată de majoritatea *cuvintelor sintetice* constituite din cuvinte fonetico-lexicale moștenite din latină/traco-dacă, preluate ca atare din diverse limbi *cunoscute* (greacă, slavă, franceză, germană etc) sau formate pe terenul limbii române cu afixe ori prin conversiune, în a căror structură se află – în afara posibilei flexiuni analitice și/sau mixte – **cîte un singur cuvînt fonetico-lexical din limbile respective**: *frate, moașă, lui, ea, bun, trei, cîntă, bine, pe, că, vai* etc; *frică, plug, poștește, facultate, tren, boiler* etc; *fetișoară, încînta, cînt, s.n., frumos, adv., etc*. O altă situație se întîlnește la un număr mai mic de *cuvinte sintetice* preluate din diverse limbi sau formate pe terenul limbii române, care în limba de origine sau în limba noastră au luat naștere din două (eventual mai multe) *cuvinte fonetico-lexicale aglutinate*. La unele din aceste cuvinte (principal neflexibile) – formate pe terenul limbii române cu mult timp în urmă – conținînd două cuvinte fonetico-lexicale aglutinate, s-au petrecut de-a lungul secolelor anumite modificări fonetice care au deformat cuvintele fonetico-lexicale inițiale, astfel încît acestea nu mai pot fi identificate ca atare decît de cei avizați: **dacă** <de+ca, **din** <de+în, **dintre** <de+între, **pentru** <printru (<pre+întru), **sau** <să+au etc.. Alte formații de asemenea românești din două – rar, trei sau chiar patru – cuvinte fonetico-lexicale aglutinate (indiferent de cauza apariției acestora) nu au suferit modificări fonetice și ca urmare cuvintele fonetico-lexicale componente sînt evidente: **altădată** <altă+dată, **alteori** <alte+ori, **altfel** <alt+fel etc; **bunăoară** <bună+oară, **bunăstare** <bună+stare, **bunăvoință** <bună+voință etc; **binecuvîntare** <bine+cuvîntare, **binefacere** <bine+facere, **binevoitor** <bine+voitor etc; **decît** <de+cît, **deși** <de+și, **fiindcă** <fiind+că etc; **altcineva** <alt+cine+va; **atotcuprinzător** <a+tot+cuprinzător, **darmite** <dar+mi+te, **atotputernicului** <a+tot+puternicu+lui etc. În sfîrșit, în limba literară modernă – dar nu numai – există și cuvinte preluate din alte limbi (mai ales din unele limbi romanice de circulație), care cuvinte **în limba de origine** conțin *asocieri de cuvinte (de cele mai multe ori grecești și/sau latinești) aglutinate*. Acest tip de cuvinte – care vorbitorului de limbă română nepreocupat de teoria limbii îi apar ca neologisme (*unitare*) de o anume proveniență – sînt decompozabile *din punctul de vedere al limbii din care au fost preluate și pentru vorbitorul cu un anumit grad de cultură lingvistică* în **pseudosufixe/sufixoide** care, aflate în partea finală a cuvîntului, se comportă (cu toate că în greacă sau în latină, de unde provin *de cele mai multe ori*, sînt cuvinte noționale) ca niște sufixe lexicale, și în **pseudoprefixe/prefixoide**, care, aflate în partea inițială a cuvîntului, se comportă (deși și ele, în greacă sau în latină, de unde provin *adesea*, sînt cuvinte noționale), ca niște prefixe lexicale, cu ambele formîndu-se noi cuvinte în limba din care româna le-a preluat: *-fon* din **microfon, telefon** etc, *-metru* din **cronometru, manometru** etc, -

scop din **microscop**, **stetoscop** etc apar vorbitorului de limbă română cu un anumit grad de cultură ca și cum ar fi sufixe lexicale pentru formarea de noi cuvinte (mai exact, pseudosufixe/sufixoide, pentru că în grecește, unde își au originea, sînt cuvinte naționale: gr. *phônê*=sunet, gr. *metron*=măsură, gr. *skopos*, *skopia*, de la *skopein* = a privi, a observa etc); în realitate, însă, româna a preluat din franceză cuvintele de felul celor de mai sus *gata formate* (rom. **microfon** <fr. *microphone*, rom. **telefon** <fr. *téléphone*, rom. **cronometru** <fr. *chronomètre*, rom. **manometru** <fr. *manomètre*, rom. **microscop** <fr. *microscope*, rom. **stetoscop** < fr. *stéthoscope* etc) și, ca urmare, abia acolo, în franceză, *-phone*, *-mètre*, *-scope* etc sînt pseudosufixe/sufixoide. Schimbînd ceea ce trebuie schimbat, cele spuse în legătură cu pseudosufixe/sufixoidele sînt valabile și la pseudoprefixe/prefixoide: cuvinte românești de felul **microfon**, **microclimat** etc, **macrocosm**, **macrospor** etc, **telefon**, **telegramă** etc nu au luat naștere pe terenul limbii române, ci româna le-a preluat din franceză (rom. **microfon** <fr. *microphone*, rom. **microclimat** <fr. *microclimat*, rom. **macrocosm** <fr. *macrocosme*, rom. **macrospor** <fr. *macrospore*, rom. **telefon** <fr. *téléphone*, rom. **telegramă** <fr. *télégramme* etc) și abia acolo, în franceză, se poate spune că există pseudoprefixe/prefixoidele *micr(o)* <gr. *mikros*=mic, *macr(o)* <gr. *makros* = mare, lung, *télé* <gr. *tele*=departe etc. Precizăm, însă – cum am sugerat mai sus –, că, în franceză, de exemplu, nu este obligatoriu ca cuvintele sintetice din metalimbaj de felul celor de mai sus (care se particularizează și prin absența radicalului) să aibă pseudoprefixe/prefixoidele, cît și pseudosufixe/sufixoidele de proveniență grecească și/sau latinească, existînd și posibilitatea ca unul din cele două elemente componente din structura cuvîntului să aparțină limbii franceze: fr. *télécomande* <gr. *têle*+fr. *commande*, fr. *téléguider* <gr. *têle*+fr. *guider*, fr. *câblogramme* <fr. *câble*+gr. *gramma* etc. Această situație apare și în română, unde se formează cuvinte sintetice de felul celor de mai sus nu numai din asocierea cuvintelor mai vechi (vezi *supra*, perifraze aglutinate ca *binefacere*, *bunăstare* etc), ci – după modelul neologismelor din franceză (eventual și din alte limbi) – se asociază, aglutinîndu-se, un element component neologic dintr-o limbă modernă, indiferent de proveniență în limba respectivă sau preluat de aceasta din greacă/latină, și un alt element component cu vechime mai mare în română, care poate fi de asemenea neologism sau mai vechi în limbă: **casetofon** conține cuvîntul românesc *casetă*, neologism romantic (it. *cassetta*, fr. *cassette*), care se comportă ca un pseudoprefix/prefixoid, cu forma *caseto-* (după **magnetofon**, **electrofon** etc) și pseudosufixul/sufixoidul *-fon*, extras de română din neologisme romanice ca *microfon*, *telefon* etc (eventual întărit de gr. *phônê*); rom. *autoliniștire* este constituit din pseudoprefixul/prefixoidul *auto-*, extras de română din neologisme romanice de felul **autobus** (fr. *autobus*), **autodafé** (fr. *autodafé*), **autodidact** (fr. *autodidacte*) etc, și formația românească *liniștire*; rom. *biblioraft* are în structură pseudoprefixul/prefixoidul *biblio-*, preluat de română din neologisme romanice ca **bibliofil** (fr. *bibliophile*), **bibliografie** (fr. *bibliographie*), **biblioteca** (fr. *bibliothèque*, lat. *bibliotheca*) etc, și românescul (de proveniență turcească sau bulgărească) *raft* ș.a.m.d.

La *cuvîntul morfosintactic* – cum am notat și mai sus – interesează prin excelență **funcția cuvîntului în actul comunicării interumane**, care funcție are o anumită legătură, nerigidă, cu **flexiunea cuvîntului** realizată pozitiv cînd la cuvînt

există cel puțin o categorie gramaticală și negativ când la cuvînt nu există nici o categorie gramaticală. Astfel pusă problema, urmează că – exceptînd cuvintele fără informație (vezi mai sus, precum și §114-§115, *passim*, *hapciu* pentru imitarea strănutului, *la-la-la* pentru cîntatul fără cuvinte etc), cuvintele cu nonfuncții (vezi §107, *passim*, pentru elemente incidente ca *adică*, *cică* etc) și cuvintele reprezentînd ticuri verbale (vezi raporturile sintactice unde, în legătură cu incidența, ne referim și la *mă rog*, de exemplu, din contexte reale de felul «această problemă, *mă rog*, este rezolvată, *mă rog*, de șeful meu...») – toate celelalte cuvinte sintetice și perifrastice din limba română îndeplinesc, indiferent de felul în care se realizează flexiunea, un anumit tip de funcție *obiectivă* (cea *subiectivă/expresivă* neinteresează aici, pentru că principal dublează funcția obiectivă, doar rarisim fiind exclusiv expresivă), și anume: *funcție sintactică* (subiect, predicat etc); *funcție de marcă*, subcategorizabilă în *marcă morfologică sau categorială* (pentru categoriile gramaticale de diateză, mod, timp etc) și *marcă sintactică sau raportuală* (pentru raporturile sintactice de coordonare, subordonare etc), *marcă pentru categoria logică a negației* [pentru ceea ce uneori este numit ca sintagma terminologică «marcă stilistică» preferăm denumirea de «funcție (exclusiv) expresivă» – vezi și imediat mai sus].

Funcția sintactică a cuvîntului morfosintactic poate fi concretizată în limbajul natural:

– într-un singur cuvînt **sintetic**, care (cu excepția adjectivului pronominal, dotat cu *informație gramaticală determinativă* și *funcționînd obligatoriu ca atribut*, în contexte ca ACEST/CELĂLALT etc **om cîntă** – vezi §4, *passim*), *indiferent de informația logică* privind afirmația/negația, *transmite direct/indirect informație semantică* și *are informație gramaticală realizată pozitiv* prin flexiune sintetică (*vede/vedea*, *binevoitor/binevoitorilor*, *interesant/neinteresante* etc) sau supletivă (*tul/îți*, *sînt/ești*, *iau/luăm* etc) ori *negativ*, când este *lipsit de flexiune* (*desigur* din **desigur** că vine, *acum* din *pleacă acum*, *buf* din *X buf pe gheață* etc);

– într-un singur cuvînt **sintetic**, care (indiferent de faptul că are sau nu și *informație gramaticală categorială*) *transmite direct/indirect informație semantică* și se constituie în *bază* pentru o **formă flexionară analitică sau mixtă**, la care cuvînt sintetic-bază se adaugă ca *anexă/anexe* unul sau mai multe (sub zece) cuvinte-flectiv sintetice/perifrastice pentru marcarea unor categorii gramaticale și/sau a categoriei logice a negației: *de/referitor la băiat/bunăstare*, **el**, **fiecare** etc; *mai/tot atît de bun/cumsecade*, *aproape* etc; *a/va fi*, *va fi fost*, *nu ar fi fost văzut/binecuvîntat* etc;

– într-un singur cuvînt **perifraștic**, care în regulă generală *transmite direct/indirect informație semantică*, iar uneori *informație gramaticală determinativă* și care poate avea *flexiune sintetică* și/sau *supletivă* (**aducere aminte** vs. **aduceri aminte**, **bate cîmpii** vs. **bătea cîmpii**, **verde-albăstruie** vs. **verzi-albăștrui**, **domnia ta** vs. **domniei voastre** etc) sau poate fi *lipsit de flexiune* (**ce fel de**, **fel de fel**, **fără îndoială** etc);

– într-un singur cuvînt **perifraștic**, care direct/indirect *transmite informație semantică* (indiferent dacă are sau nu informație gramaticală categorială) și care se constituie în *bază* pentru o **formă flexionară analitică sau mixtă**, la care cuvînt perifraștic-bază se adaugă ca *anexă/anexe* unul sau mai multe (sub zece) cuvinte sintetice/perifrastice pentru marcarea unor categorii gramaticale și/sau a categoriei

logice a negației: *despre/in ceea ce privește* aducerile aminte, *culîmpreună cu nu știu cine, nici că ar fi bătut cîmpii* etc;

– într-un singur cuvînt **cu determinare obligatorie**, care transmite direct **informație semantică** și care poate avea **flexiune sintetică** (**Facultatea de Litere vs. Facultățile de Litere, are zîmbetul pe buze vs. avea zîmbetul pe buze, verde de Paris vs. verdelui de Paris, nici mort vs. nici moartă** etc);

– într-un singur cuvînt **cu determinare obligatorie**, care transmite direct **informație semantică** (indiferent dacă are sau nu informație gramaticală categorială și care se constituie în bază pentru o **formă flexionară analitică sau mixtă**, la care cuvînt **cu determinare obligatorie-bază** se adaugă ca **anexă/anexe** unul sau mai multe (sub **zece**) cuvinte sintetice/perifrastice pentru marcarea unor categorii gramaticale și/sau a **categoriei logice a negației: la/in legătură cu Facultatea de Litere, a/să fi primit moștenire, nu a/nici că ar fi avut zîmbetul pe buze** etc.

**

Considerînd că din punctul de vedere al **funcției sintactice** îndeplinite de **cuvîntul morfosintactic** structurile prezentate mai sus⁴⁶⁶ reprezintă REGULĂ, notăm că de la această regulă există UNELE EXCEPȚII, și anume:

a) **două cuvinte morfosintactice**, ambele cu informație semantică (la unul obligatoriu directă, la altul uneori directă/indirectă, iar alteori numai directă) și **flexibile** (cu flexiunea – realizată pozitiv sau negativ – sintetică, supletivă, analitică, mixtă), **îndeplinesc o singură funcție sintactică, aceea de predicat**, care predicat poate avea **două realizări**:

α) *predicatul nominal*, alcătuit dintr-un **verb copulativ întotdeauna sintetic**, cu informație semantică directă și **flexibil** (cu flexiune supletivă, sintetică, analitică, mixtă: *sînt/esti, era, a fost* etc; *ajungi/ajungea, a ajuns* etc), plus un **nume predicativ sintetic/perifrastic**, cu informație semantică directă/indirectă și cu flexiune – realizată pozitiv sau negativ – sintetică, supletivă, analitică, mixtă (*bun/mai bun, foarte bun* etc); *student/ă* etc; *al meu/al nostru* etc), deci **este/era, a fost** etc (*ajunge, ajungea, a ajuns* etc) **bun/foarte bun** etc *student/ă* etc; *al meu/al nostru* etc);

β) *predicatul verbal compus*, alcătuit din două verbe, unul anexă, **semiauxiliar principal sintetic, rarisim perifrastic**, cu informație semantică directă și **flexibil** (cu flexiune sintetică, supletivă, analitică, mixtă) și altul **de bază sintetic/perifrastic** cu informație semantică directă și **flexibil** (doar cu flexiunea limitată la trei forme modale; infinitivul fără *a*, participiul invariabil,

⁴⁶⁶ Ne referim atît la «situația generală» [**un singur cuvînt morfosintactic** (sintetic, perifrastic, cu determinare obligatorie) dotat cu informație semantică directă/indirectă și avînd flexiune (sintetică, supletivă, analitică, mixtă) sau fiind neflexibil **îndeplinește o singură funcție sintactică** (subiect, predicat etc)], cît și la «situația particulară» [**un singur cuvînt morfosintactic** (sintetic, perifrastic) cu informație gramaticală determinativă și cu flexiune sintetică/supletivă sau fără flexiune, **îndeplinește o singură funcție sintactică**, întotdeauna aceea de atribut: **acest om/acești oameni cîntă, casa mea/noastră este...**, **nu știm ce fel de șef/stăpîină vom avea**].

supinul – cu prepozițiile *de, pe, din*): *poate cînta/bate cîmpii* etc, *trebuie spus/luat în considerație* etc, *are/nu-i chip de trăit* etc;

b) **trei cuvinte morfosintactice**, toate cu informație semantică (la primele două – obligatoriu sintetice – întotdeauna directă, la al treilea – sintetic sau perifrastic – directă/indirectă) și **flexibile** (primul și al treilea principial cu flexiunea completă realizată sintetic, supletiv, analitic, mixt, iar al doilea cu flexiunea limitată la infinitivul fără *a*), **constituie o singură funcție sintactică, aceea de predicat nominal compus**: *poate fi BUN/STUDENT* etc, *nu a putut rămîne NEBĂGAT ÎN SEAMĂ/UN PAPĂ LAPTE* etc.

**

Funcția de marcă a cuvîntului morfosintactic (la care, cum am notat mai sus, *nu* reținem și funcția de «marcă stilistică» pentru că expresivitatea de obicei dublează celelalte funcții și doar foarte rar apare la cuvinte care se sustrag celorlalte funcții) are de asemenea realizări – majoritatea – care reprezintă REGULA, la care se adaugă câteva care sînt EXCEPȚII.

Regula pentru funcția de marcă vizează toate cuvintele morfosintactice vide semantic care – avînd *forme* pentru anumite *conținuturi* categoriale sau fiind neflexibile – se constituie în mărci morfologice/categoriale, sintactice/raportuale sau pentru categoria logică a negației (în legătură cu faptul că unele pot fi simultan și mărci categoriale, și mărci raportuale, vezi *infra*) la anumite cuvinte morfosintactice teoretic cu funcție sintactică, pe care obligatoriu le însoțesc. Interesează aici:

– *articolele neaglutinate* cu partea de vorbire însoțită, cuvinte-flectiv întotdeauna sintetice și cu forme flexionare sintetice, supletive, analitice și/sau mixte, care pot marca cu mai mult sau mai puțină exactitate genul, numărul și cazul la nume: (**al/a, ai** etc) **lui tata/Vasile** etc; **un/unui** etc *scaun* – **niște/unor** etc *scaune* etc; **fata cea mică** etc;

– *formele flexionare verbale auxiliare*, cuvinte-flectiv întotdeauna sintetice și flexibile (cu flexiune sintetică, supletivă, analitică, mixtă) prin care se marchează categoriile gramaticale de diateză, mod, timp, persoană, număr la un verb de bază, pe care obligatoriu îl însoțesc: **sînt/ești, era, a fost** etc VĂZUT (*de X*), **am/ai, a** etc CÎNTAT, **aș/ai, ar** etc MERGE/PUNE ÎN DISCUȚIE etc;

– *acuzativul/dativul neaccentuat al pronumelui reflexiv* care – în calitate de complement direct/indirect *de tip special* – se constituie în cuvînt-flectiv prin care se marchează cu o exactitate relativă categoriile gramaticale de diateză, persoană și număr de la verbul însoțit: **te speli, se spală** etc, **vă bateți/se bat** etc, **se imprimăvărează** etc, **mă/se gîndesc** etc, **vă dați bună ziua/își dau bună ziua** etc;

– *adverbele flectiv*, sintetice/perifrastice și lipsite de flexiune, care marchează unele grade de comparație ale adjectivelor și adverbelor: **mai bun, tot atît de bine** etc;

– *adverbele de negație*, sintetice/perifrastice și neflexibile, care se constituie în mărci pentru categoria logică a negației: **nu vine, nici nu se gîndește, nici că recunoaște** etc (pentru faptul că *nici* nu poate fi admis ca conjuncție coordonatoare copulativă, vezi §105);

– *prepozițiile care* – sintetice/perifrastice și lipsite de flexiune – se constituie în mărci ce pot fi simultan morfologice/categoriale și sintactice/raportuale pentru anumite categorii gramaticale existente la cuvintele pe care obligatoriu le preced și care contractează raportul *principal* de subordonare în limitele propoziției:

– *la nume*, prepozițiile marchează cu destul de multă precizie cazul, mai exact, acuzativul (**cu mama, de la mașină, în loc de șef, în ceea ce privește dreptatea** etc), genitivul (**contra omului, în fața casei, în mijlocul codrului** etc) și dativul (**grație lui, datorită prietenilor, asemenea înaintașilor** etc), toate aceste forme cazuale aflîndu-se – repetăm, *principal* – în raport de subordonare cu un regent verbal și/sau nominal în cadrul propoziției (*vorbește cu MAMA, lupta contra OMULUI, câștigă grație LUI* etc);

– *la verb* interesează numai *patru prepoziții (a, de, pe, din)* și numai atunci cînd acestea sînt **elemente componente a două forme flexionare** modale, și anume: **a** pentru așa-numitul *infinitiv cu a* (**a vedea, a fi văzut, a fi fost văzut** etc), care este *omonimă cu a fi construită cu nume* (*calcă a șef, stăpîn a toată țara, carte a doi lei* etc); **de, pe, din** pentru modul supin, care mod apare în română numai în cadrul predicatului verbal compus (*are de VORBIT, se pune pe CÎNTAT, se oprește din SCRIS* etc), și aici prepozițiile respective fiind *omonime* cu cele construite cu nume (*carte de POVEȘTI, merge pe TROTUAR, vine din VACANȚĂ* etc). Subliniem că fiind – la fel cu auxiliarele, de exemplu – **elemente componente ale unor forme flexionare verbale**, aceste propoziții sînt lipsite de «independență» sintactică, *funcția* aparținînd structurii verbale respective luate în întregime și *nu* fiecărui element component în parte al acesteia (divizarea *funcțională* a infinitivului cu *a* și a supinului cu *de, pe, din* ar duce la distrugerea acestor moduri); pentru faptul că atunci cînd preced infinitivul cu *a* cuvintele *de, pentru, spre, în loc de* etc reprezintă conjuncții subordonatoare și *nu* prepoziții, vezi §93, *passim*; prepoziția are regim de *element component* – cu **funcția aparținînd grupului luat în întregime** – și cînd precede un adverb (vezi §103, *passim*);

– *conjuncțiile* – sintetice/perifrastice și neflexibile – reprezintă mărci ce pot fi sau și morfologice/categoriale, și sintactice/raportuale, sau numai sintactice/raportuale; funcție de marcă și morfologică are doar conjuncția sintetică *să*, care în româna modernă (pentru limba veche vezi §89, *passim*) este obligatorie la modul conjunctiv (**să merg, să fi mers** etc) și la prezumtivul format pe baza acestuia (**să fi mergînd, să fi mers** etc); cînd conjunctivul și prezumtivul format pe baza acestuia, predicate/din structura unor predicate, fac parte din propoziții principale, atunci *să* este marcă numai morfologică/categorială (**să vină X!**; **să fi avînd dreptate Y?!** etc); cînd, însă, conjunctivul și prezumtivul format pe baza acestuia sînt predicate/fac parte din structura unor predicate din propoziții subordonate, atunci conjuncția *să* este marcă nu numai morfologică/categorială, ci și sintactică/raportuală pentru subordonarea din frază (*învață să CÎNTE, nu cred să FI ȘTIIND* etc); spre deosebire de conjuncția sintetică *să*, care – cum am arătat imediat mai sus – poate fi atît *cuvînt-flectiv*, cît și

cuvînt-relator, toate celelalte conjuncții din limba română (sintetice, perifrastice, cu determinare obligatorie), sînt în limbajul natural numai *cuvinte-relator* prin care se marchează raportul de coordonare (*și, sau, iar, însă, deci* etc), de subordonare (*că, dacă, încît, din cauză că, în ceea ce privește faptul că* etc) sau explicativ (*căci, fiindcă, din cauză că* etc).

Excepțiile în privința funcției de marcă a cuvintelor morfosintactice vizează un număr mic de cuvinte (sintetice, perifrastice, cu determinare obligatorie) care *indirect/direct au informație semantică* și care, *fîind flexibile/neflexibile*, îndeplinesc *simultan și o funcție de natură sintactică* (motivată în principiu de forma flexionară și/sau de informația semantică), **și o funcție de marcă sintactică/raportuală**. Se încadrează aici:

– *pronumele/adjectivele pronominale* – sintetice/perifrastice – relative, interogative (numai dacă aparțin propozițiilor interogative indirecte) și nehotărîte (numai o parte din cele formate pe baza relativelor, de felul *oricine, oricare, orice* etc) care – dispunînd uneori de forme flexionare pentru gen, număr, caz – au *în cadrul propoziției funcția sintactică de subiect, atribut, complement* etc, iar **în cadrul fazei sînt cuvinte-relator pentru marcarea raportului de subordonare: vede ceea ce SE ÎNTÎMPLĂ, nu știe ce fel de OM este, critică orice VEDE** etc;

– *adverbele pronominale* – sintetice, perifrastice, cu determinarea obligatorie – relative, interogative (numai din propozițiile interogative indirecte) și nehotărîte (numai o parte din cele formate pe baza relativelor, de felul *oriunde, pe oriunde, oricînd, de oricînd* etc) care, *neflexibile* fiind, îndeplinesc *în propoziție funcția de circumstanțial*, iar **în frază sînt cuvinte-relator pentru marcarea raportului de subordonare: se duce unde VREA, nu a aflat cînd S-A ÎNTÎMPLAT, se întoarce de oriunde AR FI DUS** etc;

– *verbele copulative*, întotdeauna sintetice, care au flexiunea principală completă (sintetică, supletivă, analitică, mixtă) și care, ca *element component*, îndeplinesc *atît subfuncția de natură sintactică de verb copulativ în cadrul predicatului nominal, cît și funcția de marcă sintactică pentru raportul de inerență dintre numele subiect și numele predicativ: X este/a fost, era, va deveni* etc BUN/STUDENT etc;

– *verbele semiauxiliare* – cu o excepție (*nu-i chip*) sintetice –, care au flexiune în principiu completă (sintetică, supletivă, analitică, mixtă) și care, ca *element component*, îndeplinesc *simultan și subfuncția de natură sintactică de verb semiauxiliar în cadrul predicatului verbal/nominal compus, și funcția de marcă sintactică pentru raportul de inerență dintre subiect și verbul de bază: X poate/putea, a putut* etc MERGE, *Y are/va avea* etc DE CÎNTAT, *Z poate/(nu) va putea* etc FI BUN etc.

**

Individualizarea – cum am notat mai sus – a **cuvîntului perifrastic** și a **cuvîntului cu determinare obligatorie** – este motivată de faptul că *acestea trimit la o realitate lingvistică de sine stătătoare*, diferită *evident* atît de cuvîntul fonetico-lexical, de cel sintactic și de cel morfosintactic cu flexiune sintetică și supletivă,